

■ ■ ■ מתשובות המזכירות המדעית ■ ■ ■

מנגל

שאלה

מה פירושה המדויק של המילה **מנגל** ומה מקורה?

תשובה

שמה של כירת הפחמים המיטלטלת **מנגל** מקורו בערבית: **منقل** (מנקל). השורש נק"ל בערבית עניינו טלטול, העברה ממקום למקום. ומהיכן צץ ההגה [g] בלשוננו? לכאורה נראה שהתשובה לשאלה בערבית עצמה. ואכן בחצי האי ערב נהגית הקו"ף כפי שאנחנו הוגים גימ"ל. המעבירים של המילה **מנגל** כפי שהיא נהגית בארץ יכלו להיות יהודי תימן, שסיפקו לנו את **הזחוג** (زحوق; זחוק), או הבדווים, שבלשונם מכונה החבל הכפול המהדק את הכפייה לראש בשם **עגאל** (عقال; עקאל).

אולם בניסיונו לראות את **המנגל** כיבוא מחצי האי ערב יש קושי. מבחינה חברתית-תרבותית מתקשר המנגל דווקא למזרח אגן הים התיכון ולא להשפעתה של תרבות האכילה התימנית או הבדווית עלינו.

נראה שלהגיית הקו"ף כ-[g] אחראית הפרסית. הפרסית שאלה את המילה מערבית. רוב דוברי הפרסית הוגים בשווה את ה-ğ (ğ - כמו בשם **בגדאד**) הערבית ואת ה-ق (קאף). באזורים הסמוכים לתורכיה נהגה העיצור [g] ועל כן נשאלה המילה לתורכית כ-mangal. התורכית העבירה אותה ללשונות הבאלקאן (יוונית, אלבאנית, סרבו-קרואטית, בולגארית, רומאנית וגם לספרדית-היהודית) בין במשמעותה המקורית ובין במשמעות 'פחמים', ומשם הגיעה ללשוננו.

אמנם יש קושי כלשהו בהנחה שמקור **המנגל** בלשוננו תורכי-באלקאני: הפרסית השאילה את המילה בהטעמה בהברה השנייה וכך היא משמשת בתורכית ובכל הלשונות ששאלו ממנה, ואילו בהגייה הרווחת בארץ מוטעמת הברתה הראשונה (כמו-בערבית). ואף על פי כן נראה שזה המקור הסביר.

אמנון שפירא

תיקון

בעמוד 142 נדפסה תשובתי על מקור המילה **מנגל** בלשוננו. כדי להדגים את הגיית ق (קאף) כ-[g] בערבית של חצי האי ערב הבאתי את **הזחוק**, שהביאו ללשוננו יהודי תימן. הכתיב زحوق עלול להטעות את הקורא כאילו זו צורת המילה בערבית הספרותית. בערבית הספרותית השורש הוא س-ח-ق (ס-ח-ק), מקבילו של השורש ש-ח-ק בערבית.

אמנון שפירא

למד לשונך - עלונים ומפתחות

האקדמיה ללשון העברית שמחה להודיע כי הופיע הקובץ **למד לשונך** - **עלונים ומפתחות** (296 עמ'). קובץ זה, המופיע עתה כספר, משמש אכסניה לכל עלוני **למד לשונך** שיצאו לאור משנת התשכ"ב עד שנת התש"ן (עלונים א-קפ) - ראשיתם בעריכת אחרון דותן ורובם ככולם בעריכת שושנה בהט.

המונחים המכונסים בעלוני **למד לשונך** הם לקט מתוך המילונים המקצועיים שאושרו באקדמיה ללשון העברית. ביסוד בחירתם לצורך העלונים עמד העיקרון שיהיו שווים לכל נפש. הרבה מן המונחים חשובים בחיי יום-יום, וראוי להמיר בהם את מקביליהם הלועזיים. יש מונחים רבים אחרים שגם אם לא כל אדם נזקק להם בפועל, ראוי לו שיכיר אותם משום שימושם התדיר בתחומים שונים.

בשולי העלונים חובאו ענייני דקדוק - מהם רבים שהם החלטות האקדמיה. לפעמים רוכזו נושאי דקדוק אף בגוף העלון עצמו, דוגמת הכתיב, התעתיק, משקלי שמות, ענייני ניסוח ועוד כיו"ב.

הקובץ מכיל מפתחות מפורטים בעברית ומפתח אנגלי כדי שחמעיין יוכל למצוא את מבוקשו בנקל, ובהם אף תיקונים למה שהתפרסם בעלונים בעבר ועדכונים נוספים לאור החלטות האקדמיה שהתקבלו במשך הזמן. העלונים עוסקים בנושאים מגוונים ואינם ערוכים לפי סדר האל"ף-בי"ת, ועל כן הורגש חסרונם של מפתחות אלו שנים אחדות. חיסרון זה מוצא אפוא כאן את תיקונו.

מחיר הקובץ 35 ש"ח (כולל דמי משלוח)

אפשר לרכשו בבית האקדמיה, או בטלפון 02-632242